

Kuudesluokkalaisten lasten keskinäinen viestintä sosiaalisen median palveluissa

Kasvatustiede

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus

Niklas Kulju

26.3.2023

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede, Turun yliopisto, Rauman kampus

Tekijä: Niklas Kulju

Otsikko: Kuudesluokkalaisten lasten keskinäinen viestintä sosiaalisen median palveluissa

Ohjaaja: Janne Lepola

Sivumäärä: 35

Päivämäärä: 26.3.2023

Tässä tutkimuksessa selvitettiin mistä alakoululaiset viestivät oman opetusryhmänsä ryhmäkeskusteluissa sosiaalisen median eri pikaviestintäpalveluissa. Lisäksi selvitettiin, mitä sovelluksia he käyttävät ja kuinka paljon aikaa eri sovellusten parissa kuluu, ovatko he jäsenenä muissa ryhmäkeskusteluissa, esiintyykö ryhmäkeskusteluissa lieveilmiöitä kuten kiusaamista tai vihapuhetta ja miten tutkimuksen aikana käynnissä ollut koronaviruspandemia, ja siitä aiheutunut etäkoulujakso, on vaikuttanut viestintään.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 76 kuudesluokkalaista oppilasta kolmesta eri koulusta Varsinais-Suomen ja Uudenmaan alueilta. Tutkimusote oli kvalitatiivinen ja tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella, joka sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysillä ja sijoittamalla viestinnän teemat aikaisempaan teoriaan. Käytettyjen sovellusten määrä ja niihin käytetty aika ristiintaulukoitiin ja niistä etsittiin tilastollista yhteyttä.

Tutkimustulosten mukaan alakoululaiset viestivät erityisesti omaan yhteisöön sekä mediasisältöön liittyvistä teemoista. Lapset hakivat viestinnällään seuraa eri toimintoihin kuten ulkona oleskeluun ja videopelien pelaamiseen, kysyivät mitä läksyjä koulupäivän aikana annettiin, keskustelivat heitä mietityttävistä asioista kuten seksuaalisuudesta ja keskustelivat muuten vain keskenään. Ryhmissä esiintyi myös kiusaamista. Koronaviruspandemia ja etäkoulu lisäsivät viestinnän määrää ryhmissä. Käytettyjen sovellusten määrän ja niihin käytetyn ajan väliltä löydettiin tilastollinen yhteys.

ASIASANAT: sähköiset viestintälaitteet, viestintä, sosiaalinen mediaympäristö, mediankäytön funktiot, pikaviestimet, nettikiusaaminen

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Media.....	5
3 Lasten mediamaailma.....	6
3.1 Lasten sosiaalinen mediaympäristö	6
3.2 Diginatiivi sukupolvi.....	7
3.3 Mediankäytön funktiot.....	8
4 Sähköiset viestintälaitteet ja ryhmään kuuluminen.....	10
4.1 Yhteisö ja osallisuus (belonging).....	10
4.2 Sosiaalinen media ja lasten ryhmädynamiikka	11
4.3 Turvallisuuden tunne ja kiusaaminen	12
5 Tutkimuskysymykset	14
6 Tutkimusmenetelmät.....	15
6.1 Tutkimukseen osallistuneet oppilaat ja aineiston keruu	15
6.2 Oppilaskysely.....	15
6.3 Sisällönanalyysi	16
7 Tulokset.....	19
7.1 Sovellukset ja niihin käytetty aika	19
7.2 Mediankäytön funktiot oppilaiden vastauksissa	21
7.3 Keskusteluryhmien jäsenyydet	22
7.4 Kiusaaminen ja vihapuhe ryhmissä.....	23
7.5 Koronaviruksen ja etäkoulun vaikutukset sosiaalisen median käyttöön.....	24
8 Pohdinta	25
8.1 Mediankäytön funktiot.....	25
8.2 Sovellusten käyttöasteet.....	26
8.3 Kiusaaminen ryhmissä	27
8.4 Pandemian vaikutukset viestintään	27
8.5 Tutkimuksen luotettavuus ja merkitys	28
Lähteet.....	30
Liitteet	32
Liite 1: Kyselylomake	32

1 Johdanto

Internetin nopea kehittyminen on muutamassa vuosikymmenessä muuttanut ihmisten välistä viestintää täysin. Nykyään viestintä ei ole enää sidottuna aikaan tai paikkaan, ainoastaan internetin saatavuuteen. Internetin kautta viestintä on muuttunut maailmanlaajuiseksi ja reaaliaikaiseksi. Myös oppilaiden viestintä on kehittynyt internetin kautta toimivien viestintäsovellusten kautta, erityisesti 2010-luvulla.

Tutkimukseni käsittelee alakoululaisten viestintää WhatsApp –viestintäsovelluksessa. Tutkimukseni päätavoite on selvittää, mistä teemoista alakoululaiset viestivät keskenään luokkansa WhatsApp-ryhmän sisällä, sekä muissa mahdollisissa ryhmäkeskusteluissa. Lisäksi selvitän mitä muita viestimiä oppilaat mahdollisesti käyttävät ja paljonko heillä kuluu sovellusten parissa aikaa. Tarkastelen lisäksi viestinnästä mahdollisesti löytyviä lieveilmiöitä kuten nettikiusaamista tai vihapuhetta ja miten käynnissä ollut koronaviruspandemia sekä siitä aiheutunut etäkoulujakso on vaikuttanut viestintään.

Tutkimuksessa selvitetään myös muiden pikaviestintäsovellusten käyttöastetta- ja tarkoituksia, mutta viestinnän sisältöjen selvittäminen keskittyy ainoastaan WhatsAppiin, sillä se soveltuu tutkimukseen hyvin ja sovelluksella on korkea käyttöaste.

WhatsApp on Ebrand Suomi Oy:n julkaiseman SoMe ja nuoret 2016 –tutkimuksen mukaan nuorten keskuudessa suosituin sosiaalisen median palvelu, vastaajista (13–29 -vuotiaita) 88 % ilmoitti käyttävänsä WhatsAppia. 13–17 -vuotiaiden vastaajien keskuudessa käyttöaste on vielä korkeampi, 91 %. WhatsApp on tutkimuksessa ensimmäinen myös vertailtaessa sovelluksissa käytettyä aikaa, sekä käyttäjien kokemaa sovelluksen tärkeyttä.

2 Media

Medialla tarkoitetaan kontekstin mukaan joko viestintäkanavia, viestin välittäjiä, viestintään käytettyä menetelmää (esimerkiksi radio, televisio, sanomalehti tai internet), viestintään käytettyä välinettä tai viestinnän muotoa (teksti, kuva, video tai ääni). Medialla tarkoitetaan myös joukkotiedotusvälineitä. Käsitteenä media pitää sisällään myös sosiaalisen median. (Haarala 1992.)

Matikainen (2009) on tutkimuksessaan Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla avannut sosiaalisen median käsitteen näin:

”Sosiaalisen median käsitteellä viitataan median ja internetin kehitysvaiheeseen, jossa sisällöntuotanto hajautuu ja käyttäjät tuottavat yhä enemmän sisältöä. Samasta ilmiöstä käytetään mm. web 2.0, vertaismedian, vertaisverkon, sosiaalisen wevin ja osallisuusmedian nimityksiä. (majava 2006; Sirkkunen 2006; Suoranta 2006). Yleisesti puhutaan käyttäjien tuottamasta sisällöstä eli lyhenteenä UGC (user-generated content). Sosiaalista median kanssa lähes identtinen käsite on web 2.0, jolla viitataan mm. blogeihin, yhteisöllisiin ja käyttäjien luomiin sisältöihin, sisältöjen maksuttomaan jakamiseen, kollektiiviälyyn sekä kollektiiviseen tuotantoon ja kehitykseen (Hintikka 2007, 10.)”

Sosiaalisella medialla viitataan siis uuteen median muotoon, jossa viestin vastaanottaja voi samalla toimia myös itse sisällöntuottajana. Termillä viitataan myös palveluihin, joissa käyttäjät tuottavat sisällön itse (esimerkiksi Facebook tai Instagram). Tutkimuksessa termillä media viitataan niihin laitteisiin ja palveluihin, joilla käyttäjä vastaanottaa tai lähettää sisältöä.

WhatsApp on yhdysvaltalaisen Jan Koumin ja Brian Actonin kehittämä pikaviestinpalvelu, joka julkaistiin vuonna 2009. Palvelu on nykyään Metan omistuksessa. WhatsAppilla voi lähettää ja vastaanottaa erilaisia medioita: tekstiä, kuvia, videoita, dokumentteja, sijaintitietoja ja myös äänipuheluita. Viestit ja puhelut salataan täysin, mikä tarkoittaa, että kolmannet osapuolet eivät voi lukea tai kuunnella niitä. (WhatsAppin verkkosivut, sähköinen lähde)

Huomionarvoinen seikka on myös WhatsAppin ikäraja, joka on palvelun käyttöehtojen mukaan ilman vanhemman lupaa 16 vuotta. Vastuu ikärajan täyttymisestä on kuitenkin käyttäjällä ja ikärajan ilmoittaminen tapahtuu käyttäjän toimesta. Todellisuudessa siis WhatsAppilla ei ole keinoja valvoa käyttäjiensä ikää.

3 Lasten mediamaailma

Lasten mediamaailmalla viitataan niihin median käytön laitteisiin ja sovelluksiin, joita lapsilla on käytettävissä, sekä syihin miksi ja miten he käyttävät tai eivät käytä kyseisiä laitteita ja sovelluksia. Soinisen (2004) mukaan yleisessä keskustelussa, sekä tutkimuksessa, media jaetaan usein ”vanhaan” ja ”uuteen” mediaan. Jaottelun ongelmana on, että kenen näkökulmasta tämä jaottelu tehdään. Huomionarvoista on myös, että kaikki ”vanha” media on joskus ollut uutta. Usein ”uudella” medialla viitataan nykyään sosiaaliseen mediaan.

Medialaitteiden lisääntyminen on ollut voimakasta läpi koko 2000-luvun. Esimerkiksi vuonna 2008 Tampereen yliopiston Tiedotuslaitoksen tutkimukseen osallistuneista 14-vuotiaista lapsista 69 %:lla oli oma tietokone (Noppari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen, 2008), kun vuonna 2014 julkaistussa vastaavassa tutkimuksessa yli 90 %:lla vastaajista oli käytössään joko tabletti, kannettava tietokone tai pöytätietokone. (Noppari, 2014).

Myös matkapuhelinten suosio kasvoi tuolloin räjähdysmäisesti. Nopparin (2014) tutkimuksessa kolmestatoista ensimmäisen luokan oppilaasta vain kahdella ei ollut omaa puhelinta. Sosiaalisen median aikana puhelin onkin monelle lapselle tärkein median käytön väline, jonka merkitystä tarkastelen seuraavassa luvussa.

3.1 Lasten sosiaalinen mediaympäristö

Median käyttöön liittyy myös sen saatavuus. Saatavuuden kannalta on oleellista huomioida, puhutaanko laitteen vai käyttäjän saatavuudesta. Laitteen saatavuudella tarkoitetaan, että onko käyttäjällä jokin tietty laite fyysisesti käytettävissä vai ei. Saatavuudella voidaan myös viitata esimerkiksi Internetin saatavuuteen, onko käyttäjällä mahdollisuus käyttää Internetyhteyttä, vai ei. Tämä ei tarkoita, että yhteyden pitää olla käytettävissä käyttäjän kotona, käyttäjät voivat päästä Internetiin myös esimerkiksi kirjastossa. (Soininen, 2004)

Euroopan Unionin alueella lasten median saatavuudelle kotioloissa on havaittavissa kolme tärkeää tekijää: lasten ikä, vanhempien koulutustaso ja lasten sukupuoli. Näistä tekijöistä merkittävin on lasten ikä, seuraavaksi merkittävin on vanhempien koulutustaso ja viimeisenä lasten sukupuoli. Suomessa vanhempien koulutustason vaikutus lasten median saatavuudelle kotioloissa on kuitenkin EU:n pienin. (Helsper, 2012)

Lasten sosiaaliseen mediaympäristöön liittyy myös nettikiusaaminen. Nettikiusaaminen on puhekielessä suosittu termi, mutta sille ei ole olemassa selkeää tieteellistä määritelmää. Nettikiusaamisella on kuitenkin todettu olevan monia samoja piirteitä, kun perinteisellä kiusaamisella, mutta se eroaa fyysisestä kiusaamisesta erityisesti kiusaamisen eri roolien päällekkäisyyksien osalta. Nettiukiusaamisessa on havaittu kiusaajan ja kiusattavan roolien vaihtuvan usein ja rooleilla on usein myös osittain päällekkäisyyksiä. Selkeä ero nettikiusaamisen ja fyysisen kiusaamisen osalta voidaan tehdä uhrin ja tekijän fyysisen olemuksen osalta: fyysiseen kiusaamiseen liittyy usein tekijän selvästi vahvempi fyysinen asema suhteessa kiusaajaan. Nettikiusaamisessa uhrin ja tekijän fyysisillä ominaisuuksilla ei kuitenkaan ole havaittu samanlaista merkitystä: tekijällä ei ole fyysistä yliotetta uhriin. (Lampert ja Donoso, 2012)

3.2 Diginatiivi sukupolvi

Nuoremista ikäluokista puhutaan usein diginatiivina sukupolvena. Termiä on ensimmäisenä käyttänyt Marc Prensky (2001). Prenskyn mukaan oppilaat ovat muuttuneet radikaalisti, eivätkä he ole enää sellaisia, joille nykyinen opetusjärjestelmä on suunniteltu. Prenskyn mukaan puhutaan jopa singulariteetista, eli paluuta entiseen ei ole. Syynä tähän muutokseen hän pitää teknologian nopeaa kehitystä. Prenskyn mukaan näiden uusien oppijoiden, diginatiivien, ajatusprosessit ovat fundamentaalisesti erilaisia kuin aikaisempien, digitaalisten maahanmuuttajien (Prensky tarkoittaa digitaalisilla maahanmuuttajilla niitä ikäluokkia, jotka ovat joutuneet aikuisiällä omaksumaan digitaalisten laitteiden käytön, eivätkä ole kasvaneet niiden kanssa), ajatusprosessit. Prenskyn mukaan nuoret ovat kasvaneet laitteiden parissa ja täten puhuvat niiden kieltä. Vanhemmat sukupolvet ovat puolestaan joutuneet opettelemaan tämän uuden kielen, jolloin he käyttävät niiden parissa eri osaa aivoistaan, kuten vieraiden kielten opettelussa.

Prenskyn väitteille löytyy kuitenkin haastajia. Chris Jonesin ja Binhui Shaon (2011) mukaan Prenskyn väitteille fundamentaalisesti erilaisesta diginatiivista sukupolvesta ei löydy empiiristä näyttöä ja heidän mukaansa iällä ei ole vaikutusta digitaalisten laitteiden käytön oppimiseen. Jones ja Shao vertailivat useiden eri maiden empiirisiä tutkimuksia ja löysivät eroja teollistuneiden maiden sisällä liittyen saatavuuteen, käyttöön ja sovellutuksiin. Näistä asioista ei heidän mukaansa voida kuitenkaan tehdä sukupolvia koskevia yleistyksiä. Heidän mukaansa digitaalisten laitteiden käyttö ja sukupolvien väliset erot vaikuttavat lähinnä akateemiselta moraaliselta paniikilta, joka estää rakentavan diskurssin aiheen sisällä.

Soinisen (2004) mukaan nämä erot selittyvät median psyykkisellä saatavuudella, eli sillä kuinka tottunut kukin henkilö on käyttämään eri medioita eri tarkoituksiin ja miten käyttökelpoisiksi he kokevat tarjolla olevat vaihtoehdot eri tilanteissa. Koska eri medioiden käyttö opitaan osana omaa arkea kotona, koulussa, töissä ja vapaa-ajalla, käyttäjille muodostuu rutiineja tiettyjen medioiden käyttöön. Näiden rutiinien muuttaminen ei usein ole käyttäjille mielekäästä, joten uuden median tulee olla käyttötarkoitukseen huomattavasti paremmin soveltuva, jotta rutiineja lähdetään muuttamaan. Koska nuoremmilla sukupolvilla nämä rutiinit ovat helpommin muutettavissa, voi näyttää siltä, että he olisivat luonnostaan parempia oppimaan uusien medioiden käyttöä. Kyse on kuitenkin vain paremmasta totumisesta muutokseen.

Puhuttaessa diginatiivista sukupolvesta on siis mielekäästä viitata sukupolveen, jolle digitaaliset medialaitteet ovat olleet osa heidän jokapäiväistä elämäänsä jo lapsuudessa, joten he ovat helpommin sopeutuvaisia medioiden muutoksille. Ei voida kuitenkaan puhua fundamentaalisesti erilaisista sukupolvista.

3.3 Mediankäytön funktiot

Mediankäytön funktioilla viitataan syihin, miksi jotakin tiettyä mediaa käytetään tiettyyn tarkoitukseen. Von Feilitzen (1976) on jakanut lasten osalta nämä seikat viiteen perusfunktioon. Nämä perusfunktiot ovat viihde tai erilaisten tunnetilojen etsintä, tiedonhankinta, sosiaalinen käyttö, eskapismi sekä käyttötilanteeseen tai median teknisiin ominaisuuksiin liittyvät syyt.

Soinisen (2004) mukaan kyseinen luokittelu on edelleen käyttökelpoinen. Syyt lasten mediankäytölle eivät ole muuttuneet, vaikka käytettävissä olevat laitteet ovat muuttuneet huomattavasti. Soininen on kuitenkin luokitellut nämä perusfunktiot hieman eri tavalla.

Taulukko 1. Mediankäytön syyt (Soininen, 2004)

Mediasisältöön liittyvät syyt	Käyttötilanteeseen liittyvät syyt	Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt
Tieto (faktat, sosiaalinen tieto)	Rituaalit, rutiinit	Yleinen tietämys
Viihde (huumori, jännitys)	Ajantappaminen, rentoutuminen	Puheenaiheet, leikinaiheet
Viihtyminen (parasosiaalisuus, sisältöeskapismi)	Sosiaalisuus, eskapismi	Ryhmäkuuluvuuden tai dominanssin osoittaminen

Soinisen (2004) mukaan yksittäiseen mediankäyttötilanteeseen voi liittyä useita eri syitä, eikä henkilö itse välttämättä edes tiedosta kaikkia syitä.

4 Sähköiset viestintälaitteet ja ryhmään kuuluminen

4.1 Yhteisö ja osallisuus (belonging)

David McMillan ja David Chavis (1986) ovat määritelleet yhteisöllisyydelle neljä kriteeriä: jäsenyys (membership), vaikutus (influence), integraatio ja tarpeiden täyttäminen (integration and fulfillment of needs) ja jaettu emotionaalinen yhteys (shared emotional connection).

Jäsenyydelle McMillan ja Chavis asettavat viisi kriteeriä: yhdessä sovitut rajat, turvallisuuden tunne, kuulumisuuden tunne ja identiteetti, henkilökohtainen panostus ja yhteinen tunnus tai koodisto. Luokkahuonekontekstissa yhdessä sovittuja rajoja ovat esimerkiksi luokan omat säännöt, esimerkiksi kiusaamisen kieltäminen, joka taas lisää yhteisön turvallisuuden tunnetta. Jokainen luokan oppilas sitoutuu luokan yhteisiin sääntöihin ja edistävät niiden toteutumista, jolloin oppilailla on toimintaan henkilökohtainen panostus. Yhteinen tunnus voi olla oppilaiden itse toteuttama luokan logo.

Yhteisö pyrkii vahvistamaan sen sisällä suosittua käytöstä. Yhteisöön kuuluminen on kaksisuuntaista, yhteisön jäsenet vaikuttavat yhteisön kehitykseen ja puolestaan yhteisö pyrkii tasaamaan jäseniensä käytöstä yhteisön sisällä. Yhteisöön kuuluminen kartuttaa sosiaalista pääomaa, jolla on yhteys ihmisen hyvinvointiin. (Hyypä, 2002)

Luokan yhteisöön kuulumisuuden kannalta on käsiteltävä myös sisäryhmän ja ulkoryhmän merkitystä. Sisäryhmä ja ulkoryhmä ovat sosiaalisia kategorioita yksilön ryhmään kuulumisuuden kannalta. Oppilaan näkökulmasta sisäryhmällä tarkoitetaan ryhmää, johon oppilas samaistuu ja kokee kuuluvansa, ulkoryhmä taas tarkoittaa ryhmää, johon oppilas joko ei faktisesti kuulu, tai johon hän ei koe kuuluvansa. (Pälli, 2003) Sisäryhmä voi tarkoittaa oppilaiden muodostamaa luokkaa, mutta myös pienempiä kaveriporukoita luokan sisällä. Nämä pienemmät ryhmät voivat taas näyttäytyä toisille oppilaille, jotka eivät tähän ryhmään koe kuuluvansa, ulkoryhminä.

Vaikutuksen kannalta keskeistä on samanaikainen ja yhdenmukainen suhde yksilöstä ryhmään ja ryhmästä takaisin yksilöön. Yhteisön jäsenet kokevat vahvempaa kuulumisuuden tunnetta ryhmään, kun he kykenevät voivansa vaikuttaa ryhmän toimintaan. Yhteisö taas antaa yksilöille painetta toimia ryhmän asettamien normien mukaisesti. (McMillan & Chavis, 1986)

Integraatio ja tarpeiden täyttäminen vaikuttavat vahvasti kuuluvuuden tunteeseen. Sosiaalinen kuuluvuus on yksi ihmisen perustarpeista ja ryhmän tarjotessa yksilölle sosiaalisia tilanteita tämän jäsenyys ja sitoutuminen ryhmään vahvistuu. (McMillan & Chavis, 1986)

Jaetulla emotionaalisella yhteydellä viitataan ryhmän yhteisiin kokemuksiin, jotka lisäävät ryhmän koheesiota. Huomioitavaa on, että jokaisen ryhmän jäsenen ei ole tarvinnut olla yhteisissä tapahtumissa välttämättä mukana, kunhan hän pystyy identifioimaan itsensä ryhmän tapahtumiin. Yhdessä koetut onnistumiset ja vastoinkäymiset luovat vahvaa pohjaa ryhmän jäsenyyden tuntemiseen. (McMillan & Chavis, 1986)

Kuuluvuuden tunne on todella tärkeä osa oppilaan motivoinnista koulutyöhön. Tutkimusten mukaan kuuluvuuden tunteella ja yhteisöllisyydellä koulussa on merkitsevä vaikutus oppilaiden motivaatioon, käytökseen ja työskentelyyn. Nämä tekijät taas vaikuttavat suoraan oppimistuloksiin sekä oppilaiden kykyyn vastaanottaa tietoa. Yksilöön kohdistuvat vaikutukset taas heijastuvat koko luokkayhteisöön. Nämä vaikutukset ovat tutkimusten kautta havaittavissa, vaikka oppilaat eivät aina tiedosta olevansa osa yhteisöä omassa luokassaan. (Osterman, 2000)

4.2 Sosiaalinen media ja lasten ryhmädynamiikka

Kaukkila ja Lehtonen (2008) määrittelevät ryhmädynamiikan ryhmän voimana, joka syntyy sen jäsenten keskinäisistä jännitteistä, kiinnostuksista ja tunteista. Ryhmädynamiikka ei ole pysyvää, vaan se muuttuu jatkuvasti ryhmän jäsenten mukana. Ryhmän jäsenten teot, odotukset ja tulokset vaikuttavat aina ryhmän ja ryhmädynamiikan kehitykseen.

Pugh (2009) puhuu osallisuuden ja kulutuskulttuurin merkityksestä toisiinsa Yhdysvalloissa. Pughin esimerkissä kahdeksanvuotiaan lapsen äiti tuskailee Game Boy -käsipelikonsolin ostamisesta lapselleen, sillä äiti kokee olleensa pakotettu ostamaan laite. Pughin mukaan osallisuuden tai kuuluvuuden tunne omaan yhteisöön erityisesti lapsilla on suoraan riippuvainen lasten omistuksessa oleviin elektronisiin laitteisiin. 2000-luvun kulutuskulttuurissa lapset eivät Pughin mukaan kykene tuntemaan osallisuuden tunnetta omaan yhteisöönsä ilman elektronisia laitteita.

Lasten toiminta sosiaalisessa mediassa on usein yhteydessä omiin verkostoihin, kuten omaan koululuokkaan tai kaveriporukkaan. Ryhmien toiminta eri medioissa täten vahvistaa näitä verkostoja. (Peter, Valkenburg & Fluckiger, 2009)

Elektronisista viestimistä on teknologian kehittyessä tullut pakollinen väline lapsen osallisuudelle omissa yhteisöissään. (Pugh, 2009). Yhteisöllisyyden ja kuuluvuuden tunteen tarkastelu luokkahuonekontekstissa ilman sähköisiä viestimiä ei siis ole 2020-luvulla enää mielekäästä.

Tietämys ”aikuisten” sarjoista ja näennäinen epämielenkiinto ”lasten” ohjelmia kohtaan vaikuttaa lasten asemaan suosittuna ryhmän jäsenenä. Mitä paremmin lapsen mielenkiinnon kohteet vaikuttavat aikuismaisilta ja ikäluokkaansa edellä olevilta, sitä helpommin lapsi voi kohota yhteisössään suosituksi jäseneksi. (Buckingham, 2011)

4.3 Turvallisuuden tunne ja kiusaaminen

Perusopetuslaissa (1998/628, 29§) todetaan kaikilla oppilailla olevan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Salovaara ja Honkonen (2011) ovat määritelleet turvallisuuden tarkoittamaan oppilaan psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta koettuna tunteena. Koulut ovat velvoitettuja laatimaan suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Koulukiusaaminen on yksi vahvimmin oppilaiden turvallisuuden tunnetta murentava tekijä. (Salovaara & Honkonen, 2011) Koulukiusaamisessa on aina kyse vallankäytöstä. Kiusaamisessa on aina kiusattava osapuoli sekä kiusaava osapuoli ja näiden kahden osapuolen välillä vallitsee vallan epätasapaino. Tämä epätasapaino voi ilmentyä esimerkiksi kokoerona tai kiusaavan osapuolen suurempana ryhmäkokona. Kiusaaminen voi vaihdella fyysisestä väkivallasta haukkumiseen, tönimiseen, yksin jättämiseen tai toisen selän takana puhumiseen. Kiusaaminen on aina toimintaa, jossa pyritään aiheuttamaan heikommalle osapuolelle vahinkoa. Kiusaaminen voi tarkoittaa porukan ulkopuolelle eristämistä myös virtuaaliryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. (Olweus, 1992)

Kiusaaminen tapahtuu erityisesti yhteisöissä sen jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Oppilas voi hakea toista oppilasta kiusaamalla itselleen parempaa asemaa luokkayhteisössä toisen oppilaan aseman kustannuksella. Kiusaaja voi testata rajojaan

kokeilemalla, mitä toimia muut yhteisön jäsenet ovat valmiita seuraamaan tai johon he voivat osallistua. (Hamarus, 2009)

5 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen yleinen tavoite oli selvittää, miten kuudesluokkalaiset käyttävät sosiaalista mediaa, mihin tarkoitukseen he mediaa ja pikaviestimiä käyttävät sekä mistä asioista he viestivät keskenään sekä kavereidensa kanssa, että mahdollisissa ryhmäkeskusteluissa.

Tutkimuksen varsinainen tutkimusongelma oli selvittää, mistä teemoista kuudesluokkalaiset viestivät keskenään sosiaalisen median viestintäsovelluksissa. Lisäksi selvitettiin, mitä eri sovelluksia lapset käyttävät ja paljonko sovelluksiin kuluu vuorokaudessa aikaa, sekä onko näiden kahden välillä tilastollista yhteyttä. Tutkimuksessa selvitettiin myös mihin pikaviestinryhmiin lapset kuuluvat oman luokkansa ryhmän lisäksi, mistä asioista näissä ryhmissä keskustellaan, esiintyykö eri ryhmissä kiusaamista tai vihapuhetta ja miten ulkoiset tekijät, kuten koronaviruspandemia ja siitä aiheutunut etäkoulujakso ovat vaikuttaneet edellä mainittuihin kysymyksiin.

6 Tutkimusmenetelmät

6.1 Tutkimukseen osallistuneet oppilaat ja aineiston keruu

Tutkimukseen osallistui yhteensä 76 kuudesluokkalaista oppilasta kolmesta eri koulusta Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Oppilaat vastasivat kyselyyn nimettömästi ja osallistuminen oli vapaaehtoista. Myös tyhjän paperin sai palauttaa. Kaikki koulussa olleet oppilaat kuitenkin osallistuivat tutkimukseen. Ennen oppilaskyselyn suorittamista jokaisesta koulusta oli kysytty rehtorin lupa tutkimuksen toteutukselle.

Aineisto kerättiin huhtikuussa 2021 koulupäivän aikana luokanopettajan valitsemalla oppitunnilla. Tutkimuksen kannalta oppitunnin ajankohdalla ei ollut merkitystä, joten koin parhaaksi antaa luokanopettajan itse valita sopiva ajankohta. Ennen lomakkeiden jakoa kerroin oppilaille tutkimuksen tavoitteista sekä yksityisyydensuojasta. Varmistin, että oppilaat ovat ymmärtäneet tutkimuksen anonyymistä toteutuksesta, eikä heidän lomakettaan voida yhdistää vastaajaan. Jokaiselle oppilaalle tarjottiin myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta. Myös tyhjän lomakkeen sai palauttaa, jolloin lomake tulkittiin kieltäytymiseksi osallistumisesta. Oppilaille selvitettiin, että aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Ennen kyselylomakkeen jakamista esittelin kyselylomakkeen oppilaille ja kävin kysymykset yksi kerrallaan lävitse, jotta oppilaat varmasti ymmärsivät mitä eri kysymyksillä tarkoitetaan.

6.2 Oppilaskysely

Tutkimusaineisto kerättiin oppilaskyselyllä. Eskolan (1975) mukaan kysely on menettelytapa, ”jossa tiedonantajat itse täyttävät heille esitetyn kyselylomakkeen joko valvotussa ryhmätilanteessa tai kotonaan.” Tiedonantajan käyttämä menettelytapa ja toimijuus tiedonkeruun aikana erottaa kyselyn ja haastattelun toisistaan. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018)

Tähän tutkimukseen soveltui kysely, sillä lomakekyselyn avulla oli mahdollista saada suurempi otos, kuin henkilökohtaisilla haastatteluilla tai jonkin luokan ryhmään liittymisellä ja viestinnän observoinnilla, johon liittyisi myös tutkimuseettisiä haasteita.

Kyselyllä haluttiin selvittää erityisesti oppilaiden omia kokemuksia heidän viestinnästään. Kyselylomakkeella voitiin myös havaita saman luokan oppilaiden välillä eroja koetusta mediasisällöstä, esimerkiksi yhden luokan sisällä osa oppilaista saattaa

havaita ryhmäkeskustelussa kiusaamista, mutta osa ei havaitse tai koe kiusaamista samalla tavalla.

Kyselyn kysymykset voidaan jakaa kolmeen osioon. Ensimmäisessä osiossa selvitetään, mitä sovelluksia vastaaja käyttää ja kuinka paljon aikaa hänellä kuluu sovelluksia käytettäessä. Oppilaat saivat ympyröidä sovelluksia valmiista vaihtoehdoista, sekä luetella muita mahdollisesti käyttämiään sovelluksia. Sovelluksiin käytettävää aikaa kysyttiin kuusiportaisella asteikolla alle 30 minuutista yli kuuteen tuntiin.

Toisessa osiossa selvitetään, mistä asioista oppilaat keskenään viestivät. Viestinnät teemat selvitettiin avoimilla kysymyksillä ”Kerro mistä asioista keskustele kaverieidesi kanssa eri viestintäpalveluissa” ja ”Kerro, mistä ryhmissä puhutaan”, jonka jälkeen ne sijoitettiin Soinisen (2004) mediankäytön funktioihin (mediasisältöön liittyvät syyt, käyttötilanteeseen liittyvät syyt ja sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt). Kiusaamisen ilmenemistä keskusteluissa selvitettiin kysymyksillä ”Oletko havainnut ryhmissä kiusaamista tai vihapuhetta? Vihapuheella tarkoitetaan vähemmistöihin kohdistuvaa vihaa tai suvaitsemattomuutta, tai niihin yllyttävää puhetta.” ja ”Jos vastasit kyllä, kerro millaista kiusaaminen tai vihapuhe on.”.

Kolmannessa osiossa käy ilmi, miten ulkoiset tekijät kuten koronavirus-pandemia ja siitä aiheutunut etäopetusjakso vaikuttavat sosiaalisen median käyttöön. Tätä tutkittiin avoimilla kysymyksillä ”Miten korona-aika on vaikuttanut sosiaalisen median käyttöösi?”, ”Oliko viestintä etäkoulun aikana mielestäsi erilaista?” ja ”Vaikuttiko etäkoulu jotenkin omaan viestintääsi? Käytitkö sovelluksia esimerkiksi aikaisempaa enemmän?”.

6.3 Sisällönanalyysi

Kyselylomakkeella kerätty aineisto analysoitiin ja tyypiteltiin kysymyksittäin. Oppilaiden vastaukset numeroitiin satunnaisessa järjestyksessä. Käytettyjen sovellusten lukumäärän ja sovelluksiin käytetyn ajan välistä suhdetta analysoitiin tilastollisesti. Testiä varten lomakkeen toisen kysymyksen arviot viestintäpalveluihin käytettävästä ajasta koodattiin seuraavasti:

Vähän aikaa käyttävät ”1”: vastaukset a ja b

Keskitasollisesti aikaa käyttävät ”2”: vastaukset c ja d

Paljon aikaa käyttävät ”3”: vastaukset e ja f

Sovelluksiin käytetyn ajan skaala oli kuusiportainen: a: alle 30 minuuttia, b: 30 minuuttia – 1 tunti, c: 1 – 2 tuntia, d: 2-4 tuntia, e: 4-6 tuntia ja f: yli 6 tuntia.

Lisäksi tutkimusongelmiin vastattiin teoriaohjaavalla analyysillä. Teoriaohjaavassa analyysissä aineiston analyysiä ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu teoria, kehys tai malli. (Tuomi, 2018)

Tässä tutkimuksessa aineistosta pyrittiin teoriaohjaavan analyysin avulla löytää erityisesti oppilaiden viestinnästä mediankäytön funktioiden mukaisia vastauksia, sekä selvittämään miten kiusaaminen ilmenee ryhmäkeskusteluissa.

Taulukossa 1 on kuvattu, miten avointen kysymysten vastaukset luokiteltiin mediankäytön funktioiden mukaan. Näillä luokitteluilla analysointiin erityisesti kyselylomakkeen kysymykset 3 ja 4d. Kysymyksessä kolme kysytään, mistä asioista oppilas **henkilökohtaisesti** kavereidensa kanssa keskustelee eri viestintäpalveluissa. Kysymyksessä 4d taas kysytään keskustelunaiheita **luokan yhteisessä ryhmässä**. Kysymykset käsiteltiin erillisinä, sillä tutkimuksen kannalta oli oleellista selvittää myös, onko oppilaiden kahdenkeskeisissä keskusteluissa eroja suhteessa ryhmäkeskusteluihin. Näiden kysymysten vastaukset luokiteltiin seuraavan taulukon mukaisesti.

Taulukko 2. Taulukointi vastausten luokittelusta mediankäytön funktioiden mukaisiksi

Mediankäytön funktiot	Teema	Esimerkkivastaus tutkimusaineistosta
Mediasisältöön liittyvät syyt ”1”	Läksyjen vastaukset, koulunkäyntiin liittyvät viestit ja sisältö, muu tieto, meemit ym. mediasisältö	”Jutellaa naisista, nudeista ja muista suunnitelmista” ”Et miten voi valehdella jäämättä kii, tytöistä ja kaikest muust” ”Lähetetään kaikkii hauskoii meemivideoit”
Käyttötilanteeseen liittyvät syyt ”2”	Erilaiset rutiininomaiset viestit (esim. hyvää huomenta tai hyvää yötä - viestit (gm/gn), viestit ilman varsinaista asiasisältöä tai pelien pelaaminen	”Jos mulla on tylsää ni spämmin kaikkee turhaa esim laitan vaa kirjaimia sillee xdwizmzi”
Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt ”3”	Päivällä koulussa annettujen kotitehtävien kysyminen, erilaiset ryhmäkeskustelujen aiheet, jotka eivät liity suoraan koulunkäyntiin	”Voiks joku olla?” ”Pääseeks joku fribaamaan?” ”Joku pelaa Pokemon Go?” ”Mitä tuli läksyks? - Matikast 30-36”

Analyysin helpottamiseksi käytin tukena apupaperia, johon merkitsin mediankäytön funktioiden osalta yleisimmät lomakkeista ilmenneet keskustelunaiheet oikeiden mediankäytön osa-alueiden alle.

7 Tulokset

Tulososiossa käsitellään ensin käytetyt sovellukset, niihin käytetty aika sekä näiden kahden muuttujan välinen yhteys Khiin neliö -testin pohjalta. Tutkimusongelmiin vastataan yksi kerrallaan ja vastausten tueksi on liitetty esimerkkivastauksia tutkimusaineistosta.

7.1 Sovellukset ja niihin käytetty aika

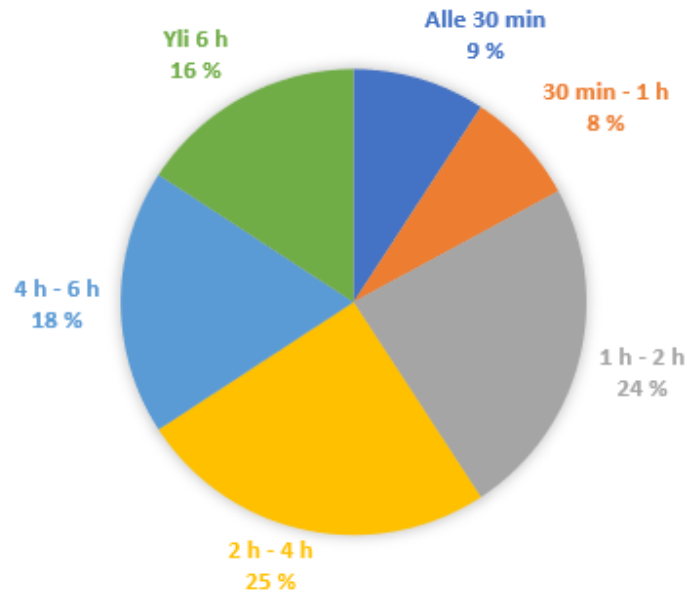
Taulukon 3 mukaan lasten eniten käyttämä pikaviestintäsovellus oli Whatsapp, jota kaikki vastaajat käyttivät. Toisena tulee Snapchat 80 % ja kolmantena Tiktok 61 % käyttöasteilla.

Taulukko 3. Kyselyyn vastanneiden oppilaiden käyttämät sovellukset (N=76)

Sovellus	Vastaukset (n=76)	Käyttöaste
Whatsapp	76	100 %
Snapchat	61	80 %
Tiktok	46	61 %
Instagram	33	43 %
Discord	20	26 %
Facebook	6	8 %

Sovelluksiin käytetyn ajan osalta noin puolet vastaajista arvioi käyttävänsä aikaa vuorokaudessa yhdestä tunnista neljään tuntiin. Jopa 16 % vastaajista arvioi käyttävänsä yli kuusi tuntia vuorokaudessa sosiaalisen median parissa ja alle 10 % vastaajista käytti aikaa alle puoli tuntia.

VIESTINTÄPALVELUISSA KÄYTETTY AIKA VUOROKAUDESSA (ARVIO)

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden oppilaiden arvioi heidän eri pikaviestintäpalveluissa käyttämästään ajasta vuorokaudessa (N=76)

Khiin neliö -testin mukaan lukumäärän ja käytetyn ajan välillä oli tilastollisesti merkitsevä riippuvuus. Testin mukaan $\chi^2(6) = 19.24$, $p = 0.004$, mitä enemmän eri sovelluksia vastaaja käytti, sitä todennäköisempää oli, että hän käytti palveluissa myös enemmän aikaa. Testiä varten kaksi vähiten ja kaksi eniten sovelluksia käyttävää ryhmää yhdistettiin luotettavien tulosten saamiseksi.

Taulukko 4. Ristiintaulukointi käytettyjen sovellusten lukumäärästä sekä niihin käytetystä ajasta

	Sovelluksiin käytetty aika				Yhteensä
		30–60 m	1–4 h	4–yli 6 h	
Käytettyjen sovellusten lukumäärä	1–2	10	7	7	24
	3	0	10	8	18
	4	1	13	4	18
	5–6	2	7	7	16
Yhteensä		13	37	26	76

Taulukko 5: Khiin neliö -testin tulokset käytettyjen sovellusten lukumäärän ja sovelluksiin käytetyn ajan välisestä yhteydestä

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,238	6	,004
Likelihood Ratio	20,475	6	,002
Linear-by-Linear Association	3,990	1	,046
N of Valid Cases	76		

7.2 Mediankäytön funktiot oppilaiden vastauksissa

Sisällön analyysin mukaan oppilaiden henkilökohtaisessa viestinnässä yleisin mediankäytön funktio oli sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt, toiseksi yleisin syy oli mediasisältöön liittyvät syyt ja vähiten esiintyi käyttötilanteeseen liittyviä syitä.

Taulukko 6. Mediankäytön funktiot vastaajien henkilökohtaisessa viestinnässä

Mediankäytön funktio	Vastausten määrä (N=76)
Mediasisältöön liittyvät syyt	33
Käyttötilanteeseen liittyvät syyt	8
Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt	65

Tuloksista havaitaan, miten luokan yhteisissä ryhmissä puheenaiheet jakautuivat hieman eri tavalla. Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt olivat selvästi suosituin mediankäytön funktio, mutta mediasisältöön sekä käyttötilanteeseen liittyvät syyt esiintyivät vastauksissa huomattavasti harvemmin.

Taulukko 7. Mediankäytön funktiot luokkien yhteisissä ryhmissä

Mediankäytön funktio	Vastausten määrä (N=76)
Mediasisältöön liittyvät syyt	5
Käyttötilanteeseen liittyvät syyt	0
Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt	57

V6 (Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt):

Voiks joku olla? Pääseeks joku fribaamaan?

V19 (Sosiaaliseen yhteisöön liittyvät syyt):

-Joku lähettää videon

-Hauska!

-Lol

-Lol

7.3 Keskusteluryhmien jäsenyydet

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla luokilla oli Whatsappissa luokan yhteinen ryhmä. Oppilaiden vastaukset olivat keskenään ristiriidassa ryhmien perustajien sekä perustamisajankohtien osalta. Yhden luokan opettaja sanoi aikanaan perustaneensa luokkansa ryhmän, mutta ei ole ryhmässä enää jäsenenä. Kahden muun luokan opettajat eivät ole missään vaiheessa olleet luokkansa ryhmän jäsenenä. 76 vastaajasta 34 ilmoitti olevansa aktiivinen oman luokkansa ryhmässä.

Vastaajista 70 oli jäsenenä myös muissa ryhmissä, kuin luokkansa yhteisessä ryhmässä. Yleisimpiä muita ryhmiä olivat perheen ryhmäkeskustelut, harrastusryhmät tai erilaiset samanikäisten lasten ryhmät. 22 vastaajaa oli jäsenenä ryhmissä, joissa he eivät tunteneet muita ryhmiin kuuluvia henkilöitä. Seuraavassa on esimerkkejä vastauksista oppilailta, jotka olivat jäseniä näissä ryhmissä.

V38: Esim. harrastusryhmissä puhutaan siitä kuka tulee treeneihin tai kisoista. Kavereiden kanssa lähetetään esim. tiktokkeja ja sovitaan tapaamisia.

V27: Muissa ryhmissä puhutaan tunteista, seksuaalisuudesta :) ja autetetaan muita löytämään itsensä!

V68: Ryhmissä puhutaan peleistä ja meemeistä. On myös riitoja joita on hauska seurata vierestä.

V59: Muissa ryhmissä etitään peliseuraa ja puhutaan pelistrategioista.

Eri keskusteluryhmien kautta on havaittavissa Pällin (2003) kuvaamia sisä- ja ulkoryhmiä. Vaikka jokaisella luokalla oli yhteinen ryhmänsä Whatsappissa, oli oppilailla perustettuna myös omia ryhmiään, joissa oli jäseninä vaihtelevasti luokan oppilaita. Osalle vastaajista luokan yhteinen ryhmä näyttäytyy ulkoryhmänä, jossa oppilas ei koe kuuluvuuden tunnetta, vaikka hän faktisesti luokkansa ryhmään kuuluukin.

V43: Ei ole ketään kenelle viestisin, välillä kysyn läksyjä. En ole aktiivinen [luokan ryhmässä], koska ei ole mitään puhuttavaa.

7.4 Kiusaaminen ja vihapuhe ryhmissä

Oppilaista 24 (32 %) oli havainnut luvun 5.3 määritelmien mukaista kiusaamista tai vihapuhetta käyttämässään pikaviestintäpalveluissa. Avointen vastausten mukaan kiusaamista tai vihapuhetta esiintyi myös luokkien omissa ryhmissä. Oppilaat siis ovat samoissa ryhmissä jäseninä, mutta vain osa oppilaista kokee ryhmissä tapahtuvan kiusaamista tai vihapuhetta. Luokkien opettajat kuitenkin mainitsivat tutkimusta tehdessään, että he joutuvat lähes kuukausittain selvittämään ryhmissä tapahtuvia kiusaamistilanteita. Seuraavat esimerkit vastauksista tuovat esille, millaista havaittu kiusaaminen oli.

V71: Minua huolestuttaa viestien määrä seksuaalisuuden jutuista ja haukkumisesta.

V68: [Oppilas] on vaihtanut ryhmän nimeksi [toisen oppilaan nimi] dildomafia

- *Mitä vittua?*

- *Upee nimi*

V67: No puhutaa paskaa ärsyttäväst tyypist

V53: Esim. ”vitun rotta” jne.

V52: Homottelua

V48: Kiusaaminen ryhmissä on usein sitä jos suuttuu esimerkiksi kun pelaa niin silloin aletaan haukkumaan vastustajaa todella sivistyneesti :)

Olweuksen (1992) määrittelemistä eri kiusaamisen muodoista vastauksissa erottuvat selvästi haukkuminen, nimittely ja toisten vähättely. Myös ihonväriin menevää, vihapuheen merkit täyttävää haukkumista esiintyi. Suoraa fyysistä väkivaltaa ei voi sähköisesti tehdä, mutta myöskään sillä uhkailua ei esiintynyt aineistossa.

Kiusaamista havainneet vastaajat mainitsivat myös, ettei kiusaamista aina tehtäisi tosissaan. Vaikka tilanteen kiusaava osapuoli, tai tilanteen seuraaja, eivät kokisi kiusaajien olevan tosissaan, voi kiusattu osapuoli kuitenkin kokea asian toisin.

V58: Ehkä enimmäksee ihonväreihin, mut ei ne oo aina tosissaa.

V57: Vähätellään mut ei kukaan enää muista sitä seuraavana päivänä

7.5 Koronaviruksen ja etäkoulun vaikutukset sosiaalisen median käyttöön

Osallistuvista oppilaista 48 (63 %) kertoi sosiaalisen median käyttönsä lisääntyneen Koronavirus-pandemian aikana. Tekijöiksi kasvaneelle ruutuajalle ilmoitettiin etäkoulujakson luonnollisesti pakottaneen oppilaat luokkahuoneen sijasta laitteiden pariin. Kun kotoa poistumista pyrittiin välttämään, vastaajat mainitsivat käyttävänsä selvästi enemmän aikaa kavereidensa kanssa keskusteluun sosiaalisessa mediassa. Vastaajista osa ilmoitti ruutuaikansa jopa kaksin- tai kolminkertaistuneen koronaviruspandemian aikana. Alla on esimerkkejä avoimista vastauksista, joissa vastaajat kuvaavat lisääntyntä ruutuaikaansa.

V40: Olen vähän aktiivisemmin siellä koska en ole nähnyt montaa ihmistä, joiden kanssa olen myös somessa.

V76: Luokan ryhmissä keskusteltiin etäkoulun aikana enemmän kuin tavallisesti.

V64: Käytän sosiaalista mediaa nyt tosi paljon

8 Pohdinta

8.1 Mediankäytön funktiot

Lasten matkapuhelimen ja muiden sähköisten laitteiden lisääntyneestä käytöstä puhutaan julkisuudessa yhä enemmän. Keskustelussa tuodaan esiin erityisesti näiden laitteiden väitetyksi aiheuttamia epäkohtia ja yhteyttä oppilaiden vaikeuksiin keskittyä koulutyöhön. Vaikka matkapuhelimilla ja sosiaalisen median palveluilla on kiistatta haittavaikutuksia liittyen näihin asioihin, tutkimuksen mukaan erityisesti viestintäpalvelut ovat kuitenkin tärkeä osa lasten ja nuorten sosiaalista yhteisöä ja vuorovaikutusta.

Tutkimuksessa tutkittiin alakoululaisten WhatsApp-viestintää ryhmäkeskusteluissa sekä siihen käytettäviä sovelluksia ja niiden pariin kuluvaan aikaa. Lisäksi selvitettiin kiusaamisen ja vihapuheen kaltaisten lieveilmiöiden esiintymistä keskusteluissa ja miten käynnissä ollut koronaviruspandemia ja siitä aiheutunut etäkoulujakso vaikuttivat viestintään. Tutkimukseen osallistui yhteensä 76 kuudesluokkalaista oppilasta kolmesta eri koulusta Varsinais-Suomen ja Uudenmaan alueilta.

Soinisen (2004) laatimat mediankäytön funktiot sopivat tutkimukseen hyvin. Niiden esiintymistä tutkittiin avoimilla kysymyksillä ja vastaukset sijoitettiin teemoittain funktioihin. Suurin osa Soinisen mainitsemista teemoista eri syissä esiintyivät vastauksissa, vaikka esimerkiksi eskapismia tai rituaaleja sekä rutiineja ei vastauksissa esiintynyt. Oppilaiden avoimet vastaukset olivat kuitenkin hyvin sijoitettavissa funktioihin. Vaikka välineet median käyttöön muuttuvat nopeassa tahdissa, syyt median käyttöön kuitenkin pysyvät melko samoina.

Merkittävä osa tutkimuksen vastaajista käyttää viestintäpalveluja nimenomaan sosiaaliseen yhteisöön liittyvistä syistä. Tätä tulosta ei voi pitää yllättävänä. Pikaviestintäpalveluiden ryhmäkeskustelut vaikuttavat jo luonteeltaan yhteisöllisyyteen ja siitä syystä tämä funktio korostuu.

Myös mediasisältöön liittyvät syyt olivat yleisiä. Useimmiten nämä viestit koskivat koulupäivän annettuja läksyjä tai muita koulussa tehtyjä tehtäviä. Mielenkiintoinen huomio on, miten mediasisältöön liittyvät syyt viestinnässä harvenivat merkittävästi, kun tarkasteltiin viestintää luokan ryhmässä oppilaan henkilökohtaisen viestinnän sijasta. Tämä voi selittyä Pällin (2003) kuvaamalla sisä- ja ulkoryhmillä. Oppilaat eivät välttämättä koe kuuluvansa sisäryhmään luokan yhteisessä ryhmässä, jolloin heidän viestintänsä aiheet muuttuvat suhteessa viestintään omien kavereiden kanssa.

Käyttötilanteeseen liittyvät syyt eivät esiintyneet vastauksissa juuri ollenkaan. Tämä selittyy todennäköisesti tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksessa kysyttiin nimenomaan oppilaiden käyttäytymistä viestintäpalveluissa, eikä matkapuhelimen käyttötarkoituksia yleisesti. Tämä käyttötilanteeseen liittyvä median rooli olisi hyvin todennäköisesti suurempi, jos tarkasteltaisiin lasten ja nuorten matkapuhelimen käyttöä yleisesti, eikä ainoastaan viestintää. Vastauksissa selviää, että oppilaat etsivät ryhmäkeskusteluista itselleen usein peliseuraa. Yhdessä pelaaminen kuuluu käyttötilanteeseen liittyviin syihin, mutta tätä seikkaa ei kyselylomakkeella kysytty selkeästi eikä se siitä syystä näy tuloksissa.

8.2 Sovellusten käyttöasteet

WhatsAppin käyttöastetta ei voi pitää täysin yllättävänä, vaikka täysi 100 % käyttöaste voikin tuntua poikkeukselliselta. WhatsAppin on jo aikaisemmissa tutkimuksissa ylittänyt tietyissä ikäryhmissä yli 90 % käyttöasteen (ebrand Suomi Oy, 2016) ja se on vain jatkanut kasvuaan. WhatsApp käytännössä korvaa puhelinten perinteisen tekstiviestiominaisuuden ja samalla lisää monia ominaisuuksia, kuten helpon kuvien jakamisen, ääniviestit, emojiit ja yksinkertaiset ryhmäkeskustelut. Lapset, jotka ovat tottuneet näihin ominaisuuksiin eivät tunnu näkevän mitään syytä käyttää perinteisempiä viestintämuotoja, kuten teksti- tai multimediamviestejä.

Facebookin todella pieni käyttöaste 6. -luokkalaisten keskuudessa on mielenkiintoinen huomio, sillä Facebook on edelleen maailman kolmanneksi suosituin verkkosivusto. Facebookin vähäinen suosio nuorten keskuudessa ei ole yllättävää, mutta ainoastaan 8 % käyttöaste on todella mielenkiintoinen tulos suhteessa Facebookin edelleen suureen maailmanlaajuiseen suosioon.

Viestintäteknologia kehittyy yhä 2020-luvulla huimaa vauhtia. Uusia sovelluksia tehdään jatkuvasti ja vastaavasti vanhat sovellukset menettävät suosiotaan. Esimerkiksi Facebook on tutkimuksen mukaan selvästi nuorten käytössä menettänyt merkittävästi suosiotaan. Vastaavasti uudet sovellukset, kuten TikTok, ovat nopeasti kasvaneet nuorten keskuudessa suosituiksi sovelluksiksi.

8.3 Kiusaaminen ryhmissä

Vaikka kaikki tutkimukseen osallistuneet oppilaat olivat samoissa ryhmissä, ainoastaan osa vastaajista koki ryhmissä tapahtuvan kiusaamista. Osa vastaajista totesi, että ryhmissä lähetään asiattomia viestejä koskien muita luokkalaisia, mutta nämä viestit olisivat suurimmaksi osaksi leikkiä, eivätkä oikeaa kiusaamista. Vastauksista erottui Olweuksen (1992) kiusaamisen määritelmistä haukkuminen, nimittely, vähättely ja ihonväriin tai etnisyyteen menevät kommentit. Kiusaaja saattaa kokea nämä aiheet helpoksi tavaksi osoittaa dominanssia toista osapuolta kohtaan ja perustaa kiusaamisensa näihin menetelmiin esimerkiksi fyysisen yliotteen sijasta, jonka osoittaminen ei sähköisissä viestimissä konkreettisesti onnistu.

Vastaukset olivat linjassa nettikiusaamiseen liittyvän tutkimuksen kanssa (Lampert ja Donoso, 2012). Nettikiusaamisessa uhrin ja tekijän roolit vaihtelevat ja ilman fyysisen väkivallan läsnäoloa lasten on vaikeampaa rinnastaa esimerkiksi WhatsApp -ryhmässä tapahtuvaa kiusaamista koulun pihalla tapahtuvaan fyysiseen kiusaamiseen. Vastausten mukaan myös kiusaajan ja kiusattavan roolit vaihtelevat ja tilanteissa saattaa olla kaksi osapuolta, joista molemmat ovat vuorollaan sekä kiusaajia että kiusattavia.

Tutkimukseen osallistuneiden luokkien opettajat mainitsivat tutkimusta tehdessäni joutuvansa usein selvittämään oppilaiden välisiä riitoja ja kiusaamistilanteita, jotka ovat alkaneet joko luokan ryhmäkeskustelussa tai muuten pikaviestintäsovellusten kautta. Oppilaiden vastaukset tuntuvat olevan hieman ristiriidassa opettajien näkemysten kanssa. Oppilaat saattavat helposti sivuuttaa nämä tilanteet leikkinä tai pelleilynä, erityisesti jos viestit eivät kohdistu häneen itseensä.

Näiden kiusaamisen kriteerit täyttävien viestien vähättely leikiksi nuorten keskuudessa on huolestuttava ilmiö. Viestittelyä sivusta seuraavan nuoren on helppo sivuuttaa nämä viestit vain leikkinä, mutta erityisesti viestien kohteena olevalle nuorelle viestit eivät välttämättä näyttäydy leikkinä. Pitkään jatkuessa tämän kiusaamismuodon psykologiset vaikutukset voivat olla vakavia ja aiheuttaa kohteelle psyykkisiä ongelmia, kuten muussakin kiusaamisessa.

8.4 Pandemian vaikutukset viestintään

Tutkimuksen aikana käynnissä ollut pandemia näkyy luonnollisesti vastauksissa. Vaikutus näkyy vastaajien mukaan erityisesti sosiaaliseen mediaan käytetyssä ajassa,

jonka he kertoivat lisääntyneen pandemian aikana. Kun pyritään välttämään kotoa poistumista, on aivan luonnollista, että keskustelu etäyhteyksien avulla lisääntyy.

Olisi mielenkiintoista selvittää, onko pandemian hiipumisen jälkeen sosiaalisen median käyttö vähentynyt, vai onko pandemia aiheuttanut tietyille ikäryhmille pysyvää ruutuajan kasvua. Lisäksi pandemiasta aiheutuneen etäkoulujakson vaikutukset opetuksen laatuun olisi mielenkiintoinen tutkimusongelma. Vaikka oppilaat saisivat ryhmäkeskusteluista vertaistukea, opettajan läsnäoloa ja tukea on vaikeaa korvata. Olisi mielenkiintoista selvittää, millä eri tavoin etäopetusta on eri puolilla Suomea toteutettu ja kuinka suuria eroja etäopetuksen laadussa on ollut.

8.5 Tutkimuksen luotettavuus ja merkitys

Tutkimuksen tuloksia voi pitää luotettavina otoksen laajuuden (N=76) ja osallistuneiden koulujen lukumäärän ansiosta. Oppilaat saivat tutkimuksen aikana kysyä ohjeita, mikäli he eivät ymmärtäneet jonkin kysymyksen merkitystä. Anonyymit vastaukset mahdollistivat oppilaiden vastaamisen mahdollisimman rehellisesti, sillä he eivät joutuneet miettimään mahdollisia seurauksia.

Kysymyksenasettelu kyselyssä pyrittiin tekemään riittävän selkeäksi. Oppilaat ymmärsivät kysymykset ja ovat vastanneet niihin tavalla, jolla aineistoa voidaan analysoida. Muiden, kun luokan oman ryhmän osalta kysymyksenasettelua olisi voinut hieman tarkentaa. Muutamalla vastaajalla oli vaikeaa erottaa, milloin puhuttiin luokan omasta ryhmästä ja milloin jostakin oman luokan ulkopuolisesta ryhmästä. Näiden vastausten määrä oli kuitenkin pieni.

Kysymykset mittasivat hyvin tutkimusongelmia. Kyselylomake ja oppilaiden vastausten sisällönanalyysi tuotti riittävästi aineistoa, jotta tutkimusongelmiin voitiin vastata. Suurin haaste analyysissä oli vastausten luokittelu mediankäytön funktioiden mukaiseksi. Koen onnistuneeni luokittelussa ja saaneeni kasaan aineistoa, joka vastasi tutkimusongelmaan.

Tutkimuksen luotettavuutta olisi täydentänyt etnografinen tutkimusote. Tutkimuksen alkuvaiheessa suunnittelinkin tekeväni etnografisen tutkimuksen, jossa olisin itse liittynyt ryhmiin ja observoinut keskustelua. Koin kuitenkin menetelmästä aiheutuvat tutkimuseettiset ongelmat turhan suuriksi, jonka vuoksi päädyin tekemään tutkimuksen kyselylomakkeella ja sisällönanalyysillä.

Kyselylomaketta olisi voinut parantaa, esimerkiksi lisäämällä kysymyksen, jossa selviäisi onko vastaaja tällä hetkellä jäsenenä luokkansa ryhmässä. Aineisto sisälsi vastauksia, joissa vastaaja totesi luokallaan olevan yhteinen ryhmä, josta hän on kuitenkin itse poistunut. Myös käyttötilanteeseen liittyvien syiden selvittämiseen olisi voinut lisätä tarkentavia kysymyksiä, esimerkiksi kysymällä kuinka usein pelaat pelejä sosiaalisen median palveluissa yhdessä kavereidesi kanssa.

Lähteet

Buckingham, D. 2011. *The Material Child*. Yhdistynyt Kuningaskunta: Polity Press.

Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. Suomessa asuvien 13–29 –vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo (2016). Oulu, Suomi.

von Feilitzen, C. 1976. The functions served by the media. Teoksessa R. Brown (toim.) *Children and television*. Lontoo: Collier Macmillan.

Hamarus, P. 2009. Miten estää koulukiusaamista? Teoksessa T. Saloviita (toim.) *Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus. 129-144.

Helsper, E. 2012. Which children are fully online? Teoksessa S. Livingstone (toim.) *Children, Risk and Safety on the Internet: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective*. Bristol University Press. 45-58.

Hyypä, M. 2002. *Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jones, C. & Shao, B. 2011. *The net generation and digital natives: implications for higher education*. Higher Education Academy, York.

Jones, S. 1998. Information, Internet, and Community: Notes Toward and Understanding community in the information age. Teoksessa S. Jones (toim.) *Cybersociety 2.0: Revisiting computer-mediated community and technology*. SAGE Publications, Kalifornia, USA. 1-34.

Kaukkila, V. & Lehtonen, E. 2008. *Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle*. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura ja laadukasta kulttuuria vapaaehtoistyöhön -hanke.

Lampert, C. & Donoso, V. 2012. Bullying. Teoksessa S. Livingstone (toim.) *Children, Risk and Safety on the Internet: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective*. Bristol University Press. 141-150.

Matikainen, J. 2009. Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja, 3/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.

McMillan, D. & Chavis, D. 1986. Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6-23.

Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen, 2008. ”Mä oon nyt online!” Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.

Noppiari, E. 2014. Mobiilimuksut – Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 3. *Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus*, Tampereen yliopisto.

Olweus, D. 1992. *Kiusaaminen koulussa*. Helsinki: Otava

Osterman, K. 2000. Students’ Need for Belonging in the School Community. *Review of Educational Research*, 70(3), 323-367.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Peter, J., Valkenburg, P. & Fluckiger, C. 2009. Adolescents and social network sites: identity, friendships and privacy. Teoksessa S. Livingstone & L. Haddon (toim.) *Kids Online*. Yhdistynyt Kuningaskunta: The Policy Press. 83-94.

Prensky, M. 2001. Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

Pugh, A. 2009. *Longing and Belonging: Parents, Children, and Consumer Culture*. University of California Press, Los Angeles, USA.

Pälli, P. 2003. *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Salovaara, R. & Honkonen, T. 2011. *Rakenna hyvä luokkahenki*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Soininen, A. 2004. *Mediakielitaidon jäljillä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 81. Jyväskylän yliopisto.

Tuomi, J. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

WhatsAppin verkkosivut. Viitattu 21.3.2023. Saatavilla: <https://www.whatsapp.com/legal/>

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake

Kyselylomake kuudesluokkalaisten oppilaiden viestinnästä sosiaalisen median pikaviestintäsovelluksissa.

Kiitos osallistumisestasi tutkimukseen. Tutkimus tehdään nimettömänä, joten sinua ei voida tunnistaa antamistasi vastauksista.

1. Mitä eri pikaviestintäpalveluja käytät matkapuhelimellasi? Ympyröi
 - a. Whatsapp
 - b. Facebook Messenger
 - c. Snapchat
 - d. Instagramin yksityisviestit
 - e. Tiktok
 - f. Jokin muu, mikä?

g. En omista puhelinta tai en käytä mitään pikaviestintäpalvelua

2. Kuinka paljon aikaa arvioit käyttäväsi päivässä eri viestintäpalveluissa? Ympyröi
 - a. alle 30 minuuttia
 - b. 30 min – 1 tunti
 - c. 1-2 tuntia
 - d. 2-4 tuntia
 - e. 4-6 tuntia
 - f. yli 6 tuntia

3. Kerro mistä asioista keskustelet kavereidesi kanssa eri viestintäpalveluissa. Jos et käytä viestintäpalveluja, niin kerro lyhyesti miksi et.

4. Onko luokallanne yhteisiä ryhmiä pikaviestintäsovelluksissa, kuten WhatsAppissa?

a. Missä sovelluksissa?

b. Milloin ja kenen toimesta nämä ryhmät on perustettu? Onko ryhmä perustettu esimerkiksi etäopetusjakson aikana?

c. Oletko ryhmissä aktiivinen? (kyllä /ei) jos vastasit ei, pohdi, miksi et ole aktiivinen?

d. Mistä ryhmissä puhutaan?

e. Mihin kellonaikoihin ryhmät ovat aktiivisia?

5. Oletko jäsenenä muissa, kun oman luokkasi ryhmissä? Ympyröi

Kyllä / **En**

a. Tunnetko kaikki ryhmän tai ryhmien jäsenet?

Kyllä / **En**

b. Mistä ryhmissä keskustellaan?

6. Oletko havainnut ryhmissä kiusaamista tai vihapuhetta? Vihapuheella tarkoitetaan vähemmistöihin kohdistuvaa vihaa tai suvaitsemattomuutta, tai niihin yllyttävää puhetta. Jos olet, niin millaista se on?

Kyllä / **En**

a. Jos vastasit kyllä, kerro millaista kiusaaminen tai vihapuhe on

7. Miten korona-aika on vaikuttanut sosiaalisen median käyttöösi?

8. Oliko viestintä eri sovelluksissa etäkoulun aikana mielestäsi erilaista?

9. Vaikuttiko etäkoulu jotenkin omaan viestintääsi? Käytitkö sovelluksia esimerkiksi aikaisempaa enemmän?

10. Jos haluat, voit kirjoittaa esimerkkejä viesteistä, joita ryhmissä on